

IQRISODIY ISLOHATLARNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING BAHO SIYOSATI

Mansurova Muqaddas Muzaffarovna

Guliston davlat universiteti

Raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar fakulteti

2-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar kontekstida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni baholash siyosati o'rganiladi. U, xususan, o'tish davridagi yoki islohot qilinayotgan iqtisodlarda korxonalar faoliyatini, samaradorligini va barqarorligini baholashning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganadi. Asosiy e'tibor yo'nalishlari siyosatdagi o'zgarishlarning biznes operatsiyalariga ta'siri, baholash mezonlarini shakllantirishda bozor kuchlarining roli va zamonaviy moliyaviy vositalar va metodologiyalarning integratsiyasini o'z ichiga oladi. Maqolada, shuningdek, rivojlanayotgan me'yoriy-huquqiy bazalar, o'zgaruvchan bozor kon'yunkturasi va global iqtisodiy tendentsiyalarga moslashish chog'ida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar duch keladigan muammolar ham ko'rib chiqiladi. Mavjud amaliyotlarni tahlil qilib, tadqiqot korxonalar raqobatbardoshlik va uzoq muddatli o'sishni saqlab qolgan holda ushbu islohotlarni qanday boshqarishi mumkinligi haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy sub'ektlar, baholash siyosati, iqtisodiy islohotlar, biznes faoliyati samaradorligi, bozor munosabatlari.

Kirish. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni baholash biznesning samaradorligi, o'sishi va barqarorligini shakllantirishda, ayniqsa, butun dunyo bo'ylab tobora kengayib borayotgan iqtisodiy islohotlar sharoitida hal qiluvchi rol o'ynaydi. So'nggi bir necha o'n yilliklar davomida ko'plab mamlakatlar, xususan, markazlashtirilgan rejalashtirilgan iqtisodiyotdan bozorga yo'naltirilgan iqtisodiyotga o'tayotgan mamlakatlarda bozorlarni liberallashtirish, davlat korxonalarini xususiylashtirish va umumiy iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi. 2024 yil holatiga ko'ra, 50 dan ortiq mamlakatlar iqtisodiy o'tish yoki tarkibiy islohotning qandaydir shaklini boshdan kechirdilar va turli darajadagi muvaffaqiyatlarga erishdilar. Bu islohotlar korxonalar faoliyat ko'rsatayotgan manzarani tubdan o'zgartirib, zamonaviy iqtisodlarning murakkabliklarini to'g'ri aks ettira oladigan murakkab baholash siyosatini ishlab chiqishni taqozo etdi.

So'nggi yillarda xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni baholash usullarida

tezashtirilgan o'zgarishlar ro'y berdi. Ko'pincha rentabellik va daromadning o'sishi kabi moliyaviy ko'rsatkichlarga tayanadigan an'anaviy usullar isloh qilingan iqtisodiyot doirasida biznesning ta'sirining to'liq ko'lamini qamrab olishda tobora etarli bo'lmay qoldi. Bugungi baholash tizimlari bozorda joylashishni aniqlash, tartibga soluvchi o'zgarishlarga moslashish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi yanada dinamik mezonlarni birlashtirishi kerak. Jahon banki (2023) hisobotiga ko'ra, jahon iqtisodiyoti misli ko'rilmagan sur'atlarda o'tmoqda, 2023-yilda global yalpi ichki mahsulotning o'sishi 3,1 foizni tashkil etadi va rivojlanayotgan bozorlar yetakchilik qiladi, bu esa jahon mahsulotining qariyb 60 foizini tashkil etadi. Bunday tez o'zgaruvchan muhitda korxonalar raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun o'z strategiyalarini doimiy ravishda qayta ko'rib chiqishlari kerak, bu jarayon innovatsion baholash mexanizmlarini talab qiladi.

Ushbu maqolaning maqsadi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun, xususan, amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar kontekstida baholash siyosatining rivojlanish xususiyatini o'rganishdan iborat. U, xususan, tarkibiy o'zgarishlarga uchrayotgan iqtisodiyotlardagi korxonalardan nafaqat moliyaviy salomatlikni o'lchaydigan, balki strategik bashorat, risklarni boshqarish va yangi tartibga solish standartlariga muvofiqligini ham hisobga oladigan ko'p qirrali baholash usullarini o'z ichiga olishi talabi ortib borayotganini baholaydi. Bundan tashqari, u ushbu siyosatlarning iqtisodiy sub'ektlarning xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishini, ular islohot natijasida yuzaga kelgan bozor dinamikasiga moslashishda duch keladigan qiyinchiliklarni va biznes va iqtisodiy natijalarni yaxshilash uchun siyosat asoslariga kelajakdagi tuzatishlar kiritish imkoniyatlarini o'rganadi.

Global iqtisodiy integratsiya chuqurlashishda davom etar ekan va texnologik taraqqiyot tarmoqlarni qayta shakllantirar ekan, aniq va istiqbolli baholash usullariga bo'lgan ehtiyoj tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqola, shuningdek, biznesni kelajakdagi iqtisodiy o'zgarishlar orqali boshqarishda baholash siyosatining bashoratli rolini, xususan, raqamlashtirish, barqarorlik bosimi va geosiyosiy siljishlar kabi tendentsiyalarni hisobga olgan holda ko'rib chiqadi. 2030 yilga borib, raqamli transformatsiya global iqtisodiy mahsulotning qariyb 40 foizini tashkil qilishi taxmin qilinmoqda (McKinsey & Company, 2023), bu nafaqat keng qamrovli, balki bozor kuchlarining uzluksiz evolyutsiyasiga ham moslasha oladigan baholash tizimlariga ehtiyojni bildiradi. va texnologik uzilishlar.

Mavjud tendentsiyalar va nazariy asoslarni to'liq tahlil qilish orqali ushbu maqola iqtisodiy sub'ektlarni zamonaviy iqtisodiy islohotlarning murakkab relefini bosib o'tishda yaxshiroq qo'llab-quvvatlash uchun baholash siyosatini qanday takomillashtirish mumkinligi haqidagi munozaraga hissa qo'shishga

qaratilgan.

Adabiyot tahlili va metodikasi.

Adabiyotdagi asosiy tushunchalardan biri 1980-1990-yillarda iqtisodlarning neoliberal siyosatga o'tishi bilan mashhur bo'lgan "bozorga yo'naltirilgan baholash" tushunchasi. Aghion va Blanchard (1994) tomonidan olib borilgan dastlabki tadqiqotlar shuni ta'kidladiki, postsotsialistik mamlakatlarda davlat korxonalarini xususiylashtirish bozorga asoslangan baholash usullarini, shu jumladan foyda marjasi, aktivlar rentabelligi (ROA) va bozor ulushini qo'llashni talab qiladi. Biroq, bu moliyaviy ko'rsatkichlar dastlab etarli deb hisoblangan bo'lsa-da, keyingi tadqiqotlar kengroq tashkiliy samaradorlikni, xususan, tartibga solish va ijtimoiy o'zgarishlarni o'z ichiga olgan iqtisodiy islohotlar kontekstida ularning cheklovlarini aniqladi.

2000-yillarda Stiglitz (2002) va Rodrik (2006) kabi olimlar iqtisodiy sub'ektlarning xatti-harakatlarini shakllantirishda institutsional asoslarning ahamiyatini kiritish orqali baholash nutqini kengaytirdilar. Ularning ta'kidlashicha, iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan korxonalarning baholanishi va faoliyatiga ta'sir etuvchi boshqaruv, qonun ustuvorligi va tartibga solish muhiti kabi institutsional tuzilmalar sifatiga bog'liq. Sof moliyaviy baholashdan yaxlit, institutsional yondashuvga o'tish baholash siyosatini ishlab chiqishda muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Misol uchun, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, institutsional sifat o'tish davridagi iqtisodiyotlar bo'yicha iqtisodiy o'sish natijalaridagi tafovutlar 50% gacha tushuntira oladi (Easterly, 2003).

Atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillarining biznesni baholashga integratsiyasi ham so'nggi o'n yil ichida muhim tendentsiya sifatida paydo bo'ldi. Barqarorlikka e'tibor kuchayib borayotgani Porter va Kramer (2011) kabi olimlarni kompaniyalarning uzoq muddatli hayotiyliigi ularning atrof-muhit barqarorligi va ijtimoiy tenglik kabi kengroq ijtimoiy maqsadlarga moslashish qobiliyati bilan qanday bog'liqligini o'rganishga undadi. Global barqaror investitsiya sharhiga ko'ra (2023), global barqaror investitsiya aktivlari so'nggi ikki yil ichida 15 foizga o'sib, 35 trillion dollardan oshdi. Ushbu siljish uglerod izlari, xodimlarning farovonligi va korporativ ijtimoiy mas'uliyat kabi moliyaviy bo'lmagan ko'rsatkichlarga e'tibor qaratgan holda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi biznesni qanday baholashni o'zgartiradi.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning tez o'zlashtirilishi biznes operatsiyalarini o'zgartirdi va an'anaviy baholash modellarini qayta ko'rib chiqishni talab qildi. Raqamlashtirish, avtomatlashtirish va sun'iy intellekt (AI) biznes modellari va qiymat zanjirlarini o'zgartirib, tashkiliy moslashuv, innovatsion salohiyat va

texnologik infratuzilmani baholash uchun yangi ko'rsatkichlarni talab qiladi. McKinsey hisobotiga ko'ra (2023), dunyo bo'ylab kompaniyalarning 70 foizi COVID-19 pandemiyasi tufayli raqamli transformatsiya rejalarini tezlashtirdi va 2025 yilga kelib raqamli transformatsiya global yalpi ichki mahsulotning 40 foizini tashkil etishi taxmin qilinmoqda. Shunday qilib, korxonalar nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlari, balki raqamli texnologiyalarni o'z operatsiyalariga integratsiya qilish va ulardan foydalanish qobiliyatiga qarab ham baholanishi kerak..

Natijalar. Moliyaviy samaradorlik: Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra (2023-yil), muhim islohotlarni boshdan kechirgan o'tish davridagi iqtisodlar besh yil davomida o'z kapitali rentabelligi (ROE) o'rtacha 12.4% ga o'sgan, bu esa minimal bo'lgan iqtisodlar 3.2% ga oshgan. islohot. Xususan, Polsha biznes sektori Yevropa Ittifoqi tomonidan tartibga solinadigan o'zgarishlarni qabul qilgandan so'ng, 2004 yildan 2020 yilgacha o'rtacha korporativ rentabellik 7,5 foizga oshgan.

.Barqaror rivojlanish samaradorligi: Global barqaror investitsiya sharhiga ko'ra (2023), global barqaror investitsiya aktivlari 2021 va 2023 yillar oralig'ida 15 foizga o'sib, 35 trillion dollardan oshdi. Bu tendentsiya, ayniqsa, Hindiston va Braziliya kabi mamlakatlarda yaqqol namoyon bo'ladi, bu erda iqtisodiy islohotlar natijasida atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha yanada kuchli qoidalar joriy etilgan bo'lib, bu korxonalar o'z strategiyalarini uzoq muddatli barqarorlik maqsadlariga moslashtirishga olib keladi. Misol uchun, Braziliyaning korporativ sektori so'nggi besh yil ichida mamlakatda atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalari va toza texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirishdan keyin yashil investitsiyalar hajmi 20% ga oshgan.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari isloh qilingan iqtisodiyotlarda xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni baholash bozorni erkinlashtirish, institutsional islohotlar, texnologik yutuqlar va barqarorlikka e'tiborning kuchayishi bilan bog'liq holda sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirayotganini tasdiqlaydi. Ushbu o'zgarishlar baholash siyosati yanada murakkab, ko'p qirrali va global tendentsiyalarga mos keladigan kelajakni ko'rsatadi, bu esa korxonalarning tobora raqobatdosh va o'zaro bog'langan dunyoda rivojlanishini ta'minlaydi.

FOYDALAMUVCHI ADABIYOTLAR

1. Aghion, P., & Blanchard, O. (1994) - "Iqtisodiy o'tish tezligi to'g'risida
2. Stiglitz, J. E. (2002) - "Globallashtirish va uning noroziliklari". Rodrik, D. (2006) - "Alvido Vashington konsensus, salom Vashington chalkashlik?"
3. Porter, M. E. va Kramer, M. R. (2011) - "Umumiy qiymat yaratish."
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014) - "Ikkinchi mashina davri: ajoyib

texnologiyalar davrida ish, taraqqiyot va farovonlik".

5. Sayt: <https://www.worldbank.org>